

Varför ledde inte välfärdspolitiken till välfärd?

En huvudfråga för symposiet var: "Har välfärdspolitiken lett till välfärd?" Om inte: "Varför?"

Symposiets svar i de inledande anförandena och i de diskussioner som följde på dessa blev: "Nej – välfärdspolitiken har inte lett till välfärd för alla." Många upplever i stället att de fått en ökad ofärd som resultat av välfärdspolitiken.

Åtskilligt av det material som lades fram vid symposiet styrkte att det idag finns en rad objektiva ofärds-kriterier som en följd av välfärdspolitiken. Det gäller bla exemplen på sjuklighet. Samtidigt finns också en mängd subjektiva upplevelser av ojämlikhet och missnöje.

Om man konstaterar att välfärdspolitiken inte har lett till det önskade resultatet inställer sig två frågor:

- Hade vi fel mål för välfärdspolitiken?
- Var det fel på de medel vi valde för att nå välfärden?

Välfärdspolitikens mål

Frågan om det var fel på de välfärdspolitiska målen besvarades i diskussionsinläggen med ett nej – målen har nog varit riktiga. Men de har inte räckt till. Det har saknats klart definierade övergripande mål för välfärdspolitiken.

"Vi planerade för välstånd, eftersom vi trodde att det var detsamma som välfärd. Det är en politik som har förts i största samförstånd mellan alla grupper, eftersom det väldigt länge fanns skäl för att tro att det var riktigt", konstaterade *Ruth Wächter* från Stockholms socialförvaltning.

Ivan Magnusson, socialchef i Uppsala, pekade på att det finns mål som strider mot välfärds målen och att vi ännu inte har definierat en övergripande målsättning för välfärden. Först sedan detta diskuterats och definierats kan vi komma vidare med välfärdsarbetet.

I diskussionen pekades också på den starka betoning av den materiella välfärden – välståndet – som finns i vårt samhälle, medan frågan om livskvalitet trängs undan.

Kerstin Elmhorn refererade till sina undersökningar i Stockholms län, där hon kunnat konstatera att de största utslagen av missnöje med boende, miljö och kommunal service noteras i områden där den största andelen höginkomsttagare och välutbildade finns. Detta ville hon tolka mer som ett utslag av det faktum att "mycket vill ha mer" än som en effekt av kontrastverkan. Det är den som är väl utbildad och väl informerad som bäst vet vad som fortfarande fattas, menade hon:

"Underförstått har det funnits en tro på att välfärden också skulle innebära lycka. Ytterst är det ju den människor strävar efter. Men det har blivit ett gap mellan vad vi väntat oss och vad vi fått. Vi lever i snopenhetens tidevarv."

Här kom *Bertil Gardell* med ett varningens ord. Trots allt finns det en mängd undersökningar som visar att det finns systematiska samband mellan objektiva förhållanden och människors upplevelser av dessa förhållanden.

"Det samhället kan göra är att skapa materiella förutsättningar för välfärd. De förutsättningarna är naturligtvis inte detsamma som lycka i subjektiv

mening. Totalt sett finns det kanske en viss besvikelse över att den materiella aspekten inte innehöll mer. Det blir då ett slags livsfilosofisk fråga på det privata planet. Men jag ser inte att detta behöver stå i motsats till att utvecklingen i och för sig har varit bra.”

Även *Lars Dencik* varnade för en alltför kraftig betoning av missnöjesupplevelserna. Ofärden finns och kan mätas objektivt. Han ville snarare se den som ett slags oplanerade resultat av en planerad verksamhet:

”Det är objektivt sett så att folk far illa eller har det dåligt på olika sätt, som ett resultat av åtgärder som har vidtagits för att öka välfärden. Vi ser missförhållanden och problem som vi inte tänkte oss eller önskade när vi genomförde dessa åtgärder. Ibland kan man till och med ifrågasätta om själva åtgärden varit värd det pris som man har kommit att få betala, därför att problemen inte uppmärksammades tillräckligt tidigt.”

Någon egentlig kritik av de mål som styrte den välfärdsutveckling som vi haft framfördes alltså inte. Däremot påpekades gång på gång bristen på en övergripande målsättning. *Gunnar Adler-Karlsson* uttryckte det så här:

”Tillväxten av BNP – bruttonationalprodukten – är uppenbarligen inte ett tillfredsställande mål längre. Möjligen borde man koncentrera sig på själva livet i stället. På livslängden och livets innehåll ur olika aspekter. Värdet av arbete och värdet av fritid. Och då koncentrera uppmärksamheten på att minska ofärden.”

Välfärdspolitikens medel

Frågan om det var fel på de medel som vi valt för att nå välfärden berördes mycket litet av symposiet. Ingen ville påstå att vi valt helt fel vägar för att skapa ett bättre samhälle. Däremot påpekades att de medel som står till buds i en del fall inte utnyttjats till fullo.

Gunnar Ågren menade att alkoholproblematiken skulle kunna minskas om mer konsekventa åtgärder sattes in:

”Man skulle faktiskt kunna bringa ner skadeverkingarna på det här området avsevärt om man ville vidta vissa bestämda åtgärder. Det kan ske med enkla metoder inom kort tid. Detta skulle också bidra till att minska överdödligheten bland män och påverka en rad andra faktorer i samhället. På samma sätt menar jag att man inom samhällsområde efter samhällsområde kan peka på välfärdsbrister som skulle kunna angripas idag.”

Han hävdade också att vårdapparaten är jämförelsevis ointresserad av några av de väsentligaste orsakerna till överdödlighet bland män och frågade:

”Hur ska man få vårdapparaten intresserad av de grupper i samhället som behöver de verkligt välfärdshöjande insatserna?”

Gunnar Ågrens fråga besvarades av *Claes-Göran Westrin*, blockchef inom Skaraborgs läns landsting, och *Gösta Tibblin*. Båda gav honom i viss mån rätt, men menade också att en omsvängning mot ökad satsning på förebyggande åtgärder är på väg.

”En av många orsaker till att vårdapparaten varit så ointresserad av prevention är att den till för inte så många år sedan i hög grad var en privat angelägenhet för läkarna. Det var doktors sjukhus, han fick betalt per behandling. Idag, när vårdapparaten är socialiserad tycker jag att vi kan se mer positivt på det hela. Vi har börjat diskutera prevention och har fått igång vårdideologiska diskussioner på flera områden,” framhöll *Claes-Göran Westrin*.

Gösta Tibblin framförde ett annat skäl till att vårdapparaten ointresserad för den förebyggande vården kan väntas minska:

”Sjukvårdslagen säger idag att vi inom hälso- och sjukvården ska ta hand om dem som söker upp oss. Nu arbetar man med en ny hälso- och sjukvårdslag, där man tänker sig att hälso- och sjukvården ska ges samma övergripande ansvar som socialvården har idag. Då kommer vi att tvingas att ta reda på vilka som är sjuka i befolkningen. Jag tror att vi då kommer att få ett starkt ökat intresse för prevention. Kanske får vi också in den förebyggande vården i läkarutbildningen, vilket vi knappast har idag.”

Anna-Greta Heyman från Stockholms invandrars-

förvaltning tog upp en annan aspekt på välfärdens medel. Hon menade att genom den starka indelning i olika sektorer som finns tappar vi helhetsbilden. Denna sektorisering blir speciellt problematisk för de stora grupper av invandrare som vi har här i landet.

”De som kommer hit från andra kulturer är mycket oklara över sammanhangen i vårt samhälle. De förstår ganska lite både av den välfärd som finns och av det bemötande vi ger dem. För barnen blir mötet med vårt sektoriserade samhälle dubbelt förödande. De har med sig ett icke-sektoriserat mönster då de kommer hit och kommer i kläm mellan sitt nya samhälle och föräldragenerationen. Deras möjligheter att förstå och få överblick är mycket små och de kommer att få svårt att klara sig i arbetslivet och få en hygglig plats i välfärden.”

Nej, även om kritiska synpunkter framfördes var det ingen som ville påstå att vi valt fel medel för att nå välfärden. Tvärtom har utbyggnaden av vårdinsatser, trygghetssystem och arbetsmarknadspolitik medfört mycket gott för en stor del av befolkningen.

”På något sätt blir en sådan här diskussion alltför negativ. Skulle man fråga om de vill gå tillbaka till det samhälle vi hade tidigare, tror jag att de flesta skulle svara definitivt nej. De flesta människor tycker trots allt att samhällsutvecklingen inneburit fler fördelar än nackdelar. Sedan är det ju möjligt att svårigheterna i den utvecklade välfärden ibland gör oss blinda för att det faktiskt finns en rad konkreta åtgärder som vi kan sätta in med detsamma,” sade *Gunnar Ågren*.

Vad orsakar ofärden?

Om det nu inte har varit några grundläggande fel i varken målsättning eller medel för att nå välfärden, var ligger då orsakerna till den ofärd som vi ändå kan konstatera finns i vårt samhälle? Är det så att utvecklingen styrts av andra krafter utanför välfärdspolitikens räckvidd? Att det inte har spelat någon roll vilka mål och medel vi har haft?

Bertil Gardell tog upp tankegången i ett inlägg:

”För mig som lekman på det ekonomiska områ-

det har det alltid känts konstigt att behöva acceptera företagens produktivitetsmätt samtidigt som jag vet att kostnaderna för denna produktivitet är höga. Men kostnaderna betalas under andra rubriker, inom den offentliga sektorn. De betalas av människor själva. Man kan konstatera att en del produktivitetsutveckling är samhällsekonomiskt felaktig.

Hade det funnits möjlighet att styra företagens utveckling genom ett annat ekonomiskt tänkande, hade möjligen en del av de mänskliga resursförlusterna som pris för produktivitetsutvecklingen inte behövt komma till. Frågan är hur man ska kunna kombinera det goda vi har nått med att ta igen en del av de förluster vi har fått betala på grund av ett felaktigt effektivitetstänkande.”

Axel Gisslén knöt an till *Gardells* tankegångar och menade att detta är den centrala fråga som symposiumets inledningar och diskussioner leder fram till. I sitt inledningsanförande hade han tagit upp fyra mycket centrala politikområden: arbetsmarknads-, bostads-, socialförsäkrings- och skolpolitik.

”Men i de redovisningar av välfärdsbrister som har lämnats här är det inte mycket som primärt har hänförs till dessa centrala politikområden. Där emot har mycket hänförs just till näringslivets omstrukturering och arbetslivets sociala organisation.

Med detta vill jag inte säga att sättet att bedriva välfärdspolitik inom bl a de områden jag har nämnt inte skulle ha något betydelse för de välfärdsbrister vi upplever. Det finns klara samband.”

Han pekade på två av dessa samband: Utvecklingen inom näringslivet, arbetslivet i dess helhet, har varit en förutsättning för den resurstillväxt som har möjliggjort samhällets välfärdspolitik. Dessutom har det varit ett direkt växelspel mellan näringslivets utveckling och samhällets insatser. Arbetsmarknadspolitiken har delvis tjänat syftet att skaffa arbetskraft till de områden där näringslivet har byggt ut. Samma sak har gällt bostadspolitiken. Skolpolitiken har använts för att ta fram den utbildning som krävs för näringslivets utveckling och socialförsäkringssystemet har anpassats till inkomststrukturen inom arbetslivet. Han fortsatte:

”En central välfärdsbrist som också har gått igen i flera inlägg är människors upplevelse av vanmakt,

av att stå utanför det som har hänt. Detta kännetecknar framför allt näringslivets förändringar, arbetslivets sociala organisation.

Då är frågan: Vad hade hänt om vi haft en annan maktstruktur och en annan målsättning för utvecklingen av näringslivet och de sociala relationerna i arbetslivet? Hade vi då kunnat förena en resursskapande utveckling inom näringslivet med en sådan utveckling av välfärdspolitikerna inom de fyra områden jag nämnde, att vi inte fått de välfärdsbrister som många här har pekat på?"

Gunnar Ågren ville hänföra mycket av den vanmakt man talar om till att det inte finns fullgoda instrument för att styra samhällsutvecklingen och hävdade också att en mycket stor del av de välfärdsbrister symposiet talat om trots allt beror på bristande förutseende i samhällsplaneringen:

"Det har visat sig att det är enormt mycket svårare att planera i samhällsmåttstock än att utveckla den materiella produktionen."

Bertil Gardell höll med om detta:

"Men jag tillhör inte dem som är tvärsäkra på att det finns en enkel politisk lösning. Jag kan i och för sig se att vi med en annan politisk ledning och en annan ägarstruktur skulle kunna göra mycket. Men vad är det för värderingar och målsättning som driver utvecklingen? Så länge vi står i ett beroendeförhållande till internationell ekonomi för vår standard kan jag inte se hur vi ska kunna klara det.

Finns det då något alternativ? Själv tillhör jag dem som börjar tro att om de nordiska länderna skulle kunna komma samman i en ekonomisk enhet skulle vi kunna bli så resursrika att vi i viss mån skulle kunna skärma av det internationella beroendet."

Även *Ivan Magnusson* tog upp de krafter utanför välfärdspolitikens ram som motverkar dess målsättningar:

"Det gäller att försöka lokalisera de krafter som motverkar planeringen för välfärd. Vi talar om jämlikhet som något som är värt att sträva efter. Men vi vet att det finns andra krafter som strävar mot ojämlikhet. Frågan är vilka olika mål vi kan lokalisera

och hur man attackerar de hinder som finns för det vi skulle vilja sätta upp som ett övergripande mål?"

I sin redogörelse från grupparbetet tog *Gunnar Adler-Karlsson* upp bla frågan om protektionism:

"Vi vet att inom jordbrukssektorn har många länder haft protektionism för att skydda folk som annars skulle slås ut allt för snabbt. Men varför skall bara jordbrukarna skyddas? Varför ska inte alla grupper som tenderar att slås ut ha en chans att bli skyddade? Frågan om protektionism i reglerade former kan bli mycket intressant. Någon tog särskilt upp frågan om protektionism i en så central industri som dataindustrin, där vi kan riskera att hamna i ett totalt beroende av utländska producenter. Jag tror att om vi vill ha en social välfärd i det här landet måste vi ge oss i kast med protektionismen och det utländska beroendet som en social fråga."

Men maktaspekterna är det viktigaste när det gäller att lösa ofärdsproblemen, menade *Adler-Karlsson*:

"Det är de politiska maktaspekterna som är helt centrala för möjligheterna att ändra den utveckling vi har och stoppa den ofärdsutveckling vi tycker oss kunna spåra. Frågan är hur man ska kunna ändra på den nuvarande maktstrukturen och få en struktur som på ett adekvat sätt tar hänsyn till de problem som vi har diskuterat.

En tanke som framfördes genomgående i gruppen var att vi behöver en decentralisering av de stora maktenheterna och en nedflyttning av besluten på en lägre nivå. Där infördes ett kriterium som inte är så tokigt: nämligen att besluten ska läggas på lägsta möjliga nivå utan att man riskerar allt för stora negativa effekter av att flytta ner dem."

Den tekniska och ekonomiska utvecklingen togs i diskussionen upp som två viktiga faktorer som styr samhällets utveckling, men inte kan styras av välfärdspolitikerna.

Johan Cullberg pekade på att BNP-tillväxt är en viktig faktor för näringslivet:

"De som äger produktionsmedlen och inte har något explicit samhällsansvar har mycket god anledning att tycka att BNP-tillväxten är det enda målet. Och det är ju de som äger produktionsmedlen

som bestämmer hur välfärden ska se ut.”

Gunnar Ågren såg en klar motsättning i kravet på decentralisering och kravet på en hårdare styrning av tekniken.

Här rör vi oss med två skilda maktstrukturer, menade Axel Gisslén. Den ena är den samhälleliga maktstrukturen som är underkastad en demokratisk kontroll. Den andra har kapitalägandet som grund:

”En förutsättning för hela resonemanget är att vi kan föra över makt från den senare strukturen till den förra. Få en demokratisk kontroll över den. När det sedan gäller frågan om decentralisering anser jag att en förutsättning för att man effektivt ska kunna styra de strategiska frågorna på ett övergripande plan är att man befriar den nivån från mängder av frågor som kan hanteras på lägre nivå. Det tror jag är viktigt.”

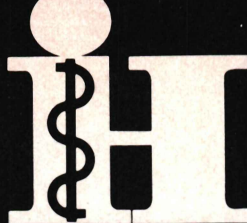
Symposiets slutsatser

En viktig uppgift för symposiet var att söka lyfta fram orsakerna till den ofärd vi idag kan konstatera finns i välfärdssamhället. Ofärd som är ett resultat av insatser för att skapa välfärd.

Vilken blev då symposiets huvudförklaring till denna ofärd?

I någon mån har vi haft fel mål, men mest brist på övergripande mål. Medlen för att nå välfärden har sina brister, men fungerar i stort även om de behöver förfinas och kompletteras – och på många punkter skulle kunna förbättras.

Framför allt är det andra krafter som orsakar ofärden. Krafter som välfärdspolitiken inte kan påverka med de medel som idag står till buds, endast söka motverka.

Interhospital '79

Världens största sjukhusfackmässa

Impulser för framtiden

Säkrare diagnoser, framgångsrika terapier och sänkning av vårdomkostnaderna kräver allt bättre utrustning, system och inrättningar. På Interhospital '79 – världens största sjukhusfackmässa – presenterar de ledande internationella tillverkarna utvecklingen inom medicin- och sjukhustekniken och ger impulser för de kommande åren. Utbudet på mässan omfattar följande områden:

- ☐ Medicinsk teknik
- ☐ Den tekniska sektorns försörjningsbehov
- ☐ Inrättningar och inrättningsföremål
- ☐ Storköksanläggningar
- ☐ Tvätt- och kemtvättanläggningar
- ☐ Ekonomi- och driftssektorn
- ☐ Livsmedel
- ☐ Sjukhustextilier
- ☐ Servicesektorn

10:e Tyska Sjukhusets Dag

Arrangemangen kring den 10:e Tyska Sjukhusets Dag med huvudtemat ”Ditt sjukhus 1979” ger tillsammans med det medicinskt-vetenskapliga seminariet utmärkta möjligheter till utbyte av idéer, möten på facknivå och vidare utbildning.

Düsseldorf 15–18 maj 1979

Sänd in nedanstående kupong för närmare informationer!

Tysk-Svenska Handelskammaren

Box 1223, 111 82 Stockholm

Var god sänd:

- ☐ Besökarbroschüren för Interhospital '79
- ☐ Katalogen – kostar DM 5:– + porto

Namn

Firma

Adress

Postadress

Socialmed tidskrift 4–5/79